

LA FOMOSA

ARTESA DE LLEIDA

NÚM. 129 - NOVIEMBRE - 1991

PÒRTIC

Sempre hem estat convençuts que la cultura és l'instrument més eficaç per foragitar la majoria de problemes de la nostra societat, i segurament que no anem errats, però la cultura, com a moltes altres coses, també és una qüestió política, una cosa que hauria de preocupar els nostres governants que, són en definitiva, els qui tenen al seu abast tots els mitjans econòmics i de decisió per a fer-la créixer en tota la població. Els polítics, però (encara que hi deu haver excepcions, és clar) s'estimen més treballar en coses que els siguin més rendibles a curt termini, pels seus interessos de partit (guanyar eleccions). Ni que sàpiguin que la cultura per si mateixa és l'instrument més qualificat per a dignificar i fer avançar el país que governen, la tenen, en recursos, marginada darrera d'altres co-

ses que per a ells són prioritàries. No, no hem avançat gaire en el camp cultural per decisions polítiques, i segurament que les coses seguiran d'aquesta manera anys i panys. Els polítics troben més rendible proveir els cossos de seguretat amb sofisticats mitjans per a fer desdir de protestar, la gent descontenta amb la seva política.

Per un altre costat som dins d'una societat que no valora prou la cultura, molt al contrari; més aviat la considera supèrflua, inútil, que no un mitjà de dignificació dels homes i les dones que en formen part. Amb uns criteris així no és estrany que els polítics no li facin gaire cas. Avui que gairebé tot es pot comprar amb diners (fins i tot als polítics) la cultura no importa gens. Potser (i això no ens atrevim a afirmar-ho) la majo-

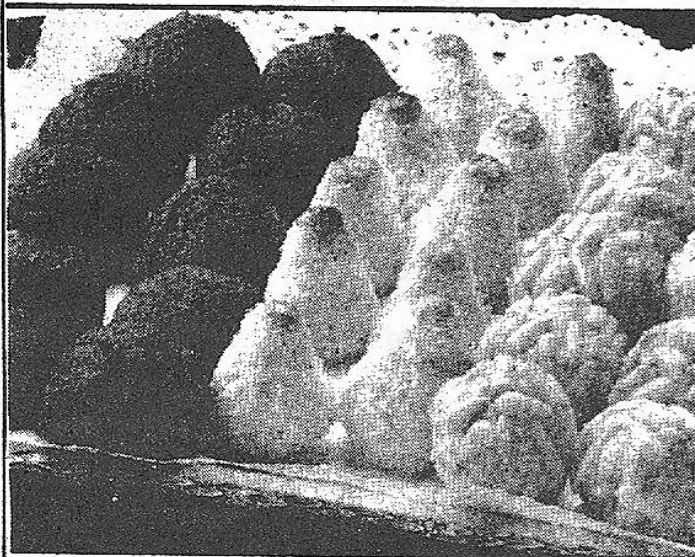
ria de gent pensa que són els diners l'única cosa capaç d'arreglar el món; que una societat amb un alt poder adquisitiu és una societat sana, sense problemes. Que en una societat amb diners, no hi fa cap falta la cultura.

Que lluny són aquests prantejaments del que nosaltres creïem. Són lluny per moltes raons. Els diners, com la droga crea dependència; hom no pot passar de pensar amb els diners i per això, l'individu, farà tot el que calgui perquè no li'n faltin; passarà per damunt de tot i de tothom... Els diners fan a l'home i a la dona mesquins, egoistes, insolidaris. Una societat capitalista, però inculta, difícilment serà

una societat justa.

La cultura, en canvi (encara que no doni prestigi) té la reflexió de la raó i del diàleg, es fa solidària, comprensible, atorga mitjans intel·lectuals per a cercar solucions a qualsevol problema. Una societat rica en cultura és (si és que n'hi ha cap) una societat amb recursos humans suficients com per a evitar que no hagi injustícies, marginats, persones discriminades...

Si haguéssim de triar entre una o altra societat, no bacil·laríem gens ni mica; ens quedariem amb la que té cultura ja que la cultura és una de les poques coses que els diners no poden comprar.

LA FEMOSA

REVISTA D'OPINIÓ I D'INFORMACIÓ LOCAL

NÚM 129 / NOVEMBRE 1991

EDITA: AGRUPACIÓ CULTURAL «LA FEMOSA»
CASTELL, 23 ARTESA DE LLEIDA

SEGONA ÈPOCA

DIPOSI T LEGAL: L-264 - 1981

AMB EL SUPORT DE:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Diputació de Lleida

ÍNDEX

PÒRTIC / 1

NOTES I NOTÍCIES / 4

UN RECORD PER LA CAMPANY / 8

Per A. C.

SOTA LES SALADES / 10

Per Felip Gallart i Fernández

AL MARGE DE LA FESTA MAJOR / 12

Per A. Costafreda

ENTRETENIMENTS / 14

Per M. N.

COMPTE AMB ELS MOROS!!! / 16

Per Pere Arnau

UNA EXPOSICIÓ DE FOTOGRAFIES / 19

LLIBERTAT / 21

Per Felip II

FOLKLORE ARTESENC / 24

Per A.C.

Els articles i opinions que apareixen a les pàgines de LA FEMOSA reflecteixen únicament l'opinió de llurs signants.

NOTES I NOTÍCIES

Exposició de fotografies

En Ramon Serra i Batlle, conegut per tots els artesencs com el nostre fotògraf per la gran afició vers el món de la fotografia, fet que demostra constantment amb la seva presència i la de l'aparell fotogràfic en tots els actes i esdeveniments que succeeixen a la nostra vila, ha dut a terme l'exposició de fotografies corresponents a la festa Major d'enguany i del dia 11 de setembre (concurs de cassoles).

L'exposició s'ha instal-

lat a la nova seu de La Fèmosa (Cal Melis), i ha estat visitada per gran nombre d'artesencs, els quals han contemplat els diferents actes de les festes i han vist sense saber-ho el seu rostre en una o altra fotografia.

Val a dir que tothom que així ho desitjava podia adquirir les fotografies que més gràcia li fessin, per tal de tenir un bell record d'aquells grats moments.

Urbanització del carrer Lleida

S'han iniciat les obres d'urbanització de la zona situada al carrer Lleida a l'entrada a la nostra població venint de Lleida fins al creuament amb el carrer Hortes.

Aquesta zona abarca en la seva majoria els nous habitatges construïts darrerament a la nostra població, la qual cosa donarà tot un altre aire i color a aquest indret.

Inici d'activitats formatives

Arribada la tardor, tot torna al seu curs normal, s'inicia una etapa força activa, mercès al temps lliure que es disposa. Així a la nostra vila, aquest mes d'octubre s'han iniciat els següents cursos:

1.- Curs d'interiorisme i decoració, adreçat en especial a les senyores.

2.- Curs de gestió i comptabilitat.

3.- Curs de Català per a adults, adreçat a tots aquells

que desitgin millorar, aprendre o perfeccionar la nostra llengua.

Aquests cursos que compten amb el recolzament institucional, han estat organitzats per l'Ajuntament d'Artesa de Lleida i es realitzaran a Casa la Vila tots, llevat del de comptabilitat i gestió que la seva magnitud i aparells a emprar requereix un lloc més idoni i ha estat traslladat al col·legi públic.

Creació d'un grup d'esplai

Ara fa ja un grapat d'anys que Artesa no comptava amb un grup d'esplai.

Aquesta tasca duta a terme sempre per gent jove que pensa a fer alguna cosa per la quitxalla, amb l'única finalitat de divertir, passars'ho bé i alhora aprendre els uns dels altres

torna a iniciar-se.

En principi són un grup de noies les responsables d'aquesta activitat que es desenvolupa parà els diumenges de 4 a 6 de la tarda a l'anomenada Biblioteca de l'edifici de la Llar del Poble.

Aprovació de la moció d'independència

L'Ajuntament d'Artesa de Lleida, va aprovar el dia 8 d'octubre la moció a la independència de Catalunya.

Aquesta proposta fou presentada al Ple pel grup regnant al consistori, Entesa Artesenca i es tractava d'una proposta creada per aquest grup recollint alhora algunes idees de les mocions que varen presentar-se al Parlament de Catalunya.

Fou sotmesa a votació, i aprovada per majoria absoluta, amb els vots a favor de tots els regidors de l'Entesa i del regidor Convergents, i amb el vot en contra d'un dels dos regidors del Partido Popular doncs l'altre regidor no hi era present.

Us transcrivim a continuació la moció aprovada:

1.- L'Ajuntament d'Artesa de Lleida reconeix i es ratifica en el seu acord plenari pres

a la sessió del dia 25 de gener del 1991 en el qual s'adheria a l'acord pres pel Parlament de Catalunya respecte al reconeixement del dret a l'autodeterminació, com a fidel reflex del dret internacional aplicable a les nacions i pobles sense estat que ho desitgin.

2.- Saluda el reconeixement dels nous estats europeus i demana alhora el reconeixement de tots aquells pobles que han expressat lliurement la voluntat de ser independents i sobirans.

3.- Entén que les noves estructures polítiques d'Europa han de basar-se en el respecte a la diversitat nacional i cultural de tots els pobles que la integren i entre els quals hi ha el català, i que la nostra participació en aquesta nova Europa es fonamenti a partir del reconeixement del dret legítim que té Catalunya en al

INDEPENDENCIA, si aquesta és la seva voluntat lliurement expressada com a poble per mitjants pacífics i democràtics a fi de contribuir des de la seva

pròpia sobirania al treball per la pau, la llibertat i la democràcia juntament amb tots els pobles lliures i iguals en drets.

UN RECORD PER

LA CAMPMANY

El dimecres dia dos d'octubre, va morir a Barcelona la gran persona i excel·lent escriptora, Maria Aurèlia Campmany.

Era una dona lluitadora, franca i oberta. Recordo molt bé la visita que vam fer-li a casa seva per demanar-li que vinguéss a Artesa a fer una conferència. Ens va rebre amb tota cordialitat i no posà cap objecció al que nosaltres li demanàvem; l'única condició que ens posà és que l'havíem d'anar a cercar i tornar a Barcelona, doncs ells no tenia cap mitjà de transport.

"La Femosa" va escampar un full convidant tothom a la conferència pel dissabte 13 de desembre del 1975. En anar-la a cercar ens vam adonar que hi havia hagut un mal entès, doncs ella tenia un altre compromís. Vam quedar que la visita a Artesa seria el dissabte 29 del

mateix mes i així va estar:

Amb el títol de "LA DONA EN EL MÓN D'AVUI", va pronunciar una inoblidable conferència, a la seu de "La Femosa" (que llavors era a cal Tomàs). La sala estava tapejada de gent tan artesenca com forastera.

Del full que es va escampar anunciant aquesta conferència (el segon) hi copiem:

"^{Ma} Aurèlia Campmany, neix a Barcelona l'any 1918, es llicencià en Filosofia i Lletres l'any 1942. Des de la seva fundació, fou professora de l'Escola Dramàtica "Adrià Gual".

Podem considerar-la com una de les millors escriptores del nostre país, i com a novel·lista podem esmentar-li obres com: Necessitem morir, Ara i Un lloc entre els morts obra amb la qual va guanyar l'any 1967 el premi "Sant Jordi". També ha escrit obres de teatre i una biografia del nostre gran

poeta Salvador Espriu. Una faceta literària seva és l'assagista, destacant el seu llibre La dona a Catalunya, en el qual la Maria Aurèlia toca un tema que convida molt a la polèmica

i del qual hi ha molt poques obres que el portin amb tanta objectivitat com ho fa ella.

Que descansi en pau. No saltres la recordarem sempre.

A.C.

SOTA LES SALADES

(Tots Sants)

Tots Sants i el dia de les Animes són dos dies dedicats al record dels difunts, i és durant aquests que la gent té el costum d'anar a visitar-los al cementiri i en el seu honor guarnir les tombes i les làpides amb flors diverses. No sempre, però, ha estat així. El culte de tombes i cementiris és un fenomen de caràcter religiós relativament modern, típic de la nostra època. Així Joan Amadès reconeix que el costum de portar flors a les tombes dels difunts per aquestes diades va iniciar-se no fa gaire més d'un segle. Efectivament, vells testimonis del nostre poble així m'ho ha confirmat. Per tot homenatge, si de cas, contades persones encenien una vela on se suposava que podia més o menys estar el finat, però no era un costum massa seguit. Per altra part, l'agençament del cementiri del nostre poble és

un fet fresc encara en la memòria de molts artesencs, així com el lamentable estat d'abandó en què el cementiri es trobava. Els nostres avantpassats es mostraven rebecs a qualsevol iniciativa encaminada al sanejament, a la neteja o a qualsevol canvi en tot allò que feia referència al fossar i a la mort en general. El fossar estava deixat de la mà de Déu -valgui l'expressió- i si algú se li acudia netejar una mica l'espai destinat a les tombes era reprès amb desaprovació.

Els morts eren depositats a la fossa comú, colgats de terra es confonien les seves despulles en la més absoluta confraternització. Hom sabia només per aproximació el lloc on tenia algú enterrat. A excepció de les lloses que indicaven la ubicació d'algun difunt amb certes possibilitats econòmiques, la resta es des-

componia entre carns i assamentes d'altres dissortats, ja fossin amics o enemics. Els ninxols no s'imposaren fins temps bastants recents, aparellats amb una moda urbana que tenia relació amb l'especulació del sòl. Els pobles, com tantes coses, copiaren aquest costum, i per fi els cementiris deixaren d'ésser un lloc en estat semisalvatge, i cadascú podia gaudir d'un lloc en propietat on caure mort, així com presumir de possibilitats econòmiques amb fastuoses làpides i presentalles florals.

Es indubtable que el nostre poble ha estat tradicionalment poc afeccionat a visitar el cementiri. En construir l'actual, després que el fossar vell es convertís en un carrer més del poble, ja es preocuparen de situar-lo ben lluny. Així amb l'excusa de la distància s'estia viaven acompanyar el

fèretre fins a les seves portes. Potser volien evitar que els morts els retraguessin la seva deixadesa i en un afany de justícia se'ls enduguessin amb ells a adobar els xiprers.

La modernitat portà de bracet canvis molt profunds. Pel que fa a les inhumacions es passà de l'enterrament -enterrar vol dir colgar sota terra- a l'enninxolament. Ara els morts es col·locaven en una mena de cel·la d'eixam, i se'ls feien presentalles cada diada de Tots Sants, ressacosos encara de la castanyada. Els cementiris ja no eren llocs tètrics i rúfols, plens d'esbarzers i salades. Ara recordaven petites ciutats d'estructura geomètrica amb els seus carrers i carretons, els pisets, els jardins.. i les dones s'hi podien passejar sense por de fer-se carres a les mitges.

Felip Gallart i Fernàndez

AL MARGE DE LA FESTA MAJOR

Per raons no explicables del tot, els artesencs no acostumem mai a donar la nostra opinió en pro o en contra d'alguna cosa, públicament. Vull dir que no aprofitem prou les planes de LA FEMOSA per expressar-hi els nostres sentiments de complaença i molt menys encara les nostres crítiques envers algunes coses que passen dins del nostre poble. No sé per què hem de callar sempre encara que estiguem carregats de raó, no sé el per què sempre volem que siguin els altres els que ho facin...

Una cosa semblant m'ha passat ara; quan a LA FEMOSA última no hi he llegit cap comentari de la Festa Major d'enguany, m'he sentit una mica decebut. Sempre és interessant llegir alguna opinió criticant algun acte o l'organització d'alguna cosa o, a l'inversa; alavar i recolzar això o allò.

Res, només les referències mínimes a l'espai "Notes i Notícies". Sembla, doncs, que per la gent que escriu i llegeix aquesta revista, la Festa Major ha passat sense pena ni glòria.

Com que (per siscumstàncies que no venen a tomb d'explicar) jo no vaig viure la Festa Major ni gens ni mica, em seria difícil de parlar-ne (per remeiar aquest buit) amb un mínim de coneixement de causa, i per això mateix no ho faré, però sí que vull fer un comentari sobre la Festa Major, al marge de la Festa Major, perquè aquí sí que puc opinar amb tot el dret del món.

Enguany, per primera vegada (suposo que és una iniciativa del nou Regidor de Cultura) l'Ajuntament ha encarregat el diseny d'un cartell (si m'he de refiar del que llegeixo a "Notes i Notícies", els dibuixos els va fer la Lluïsa Drudis)

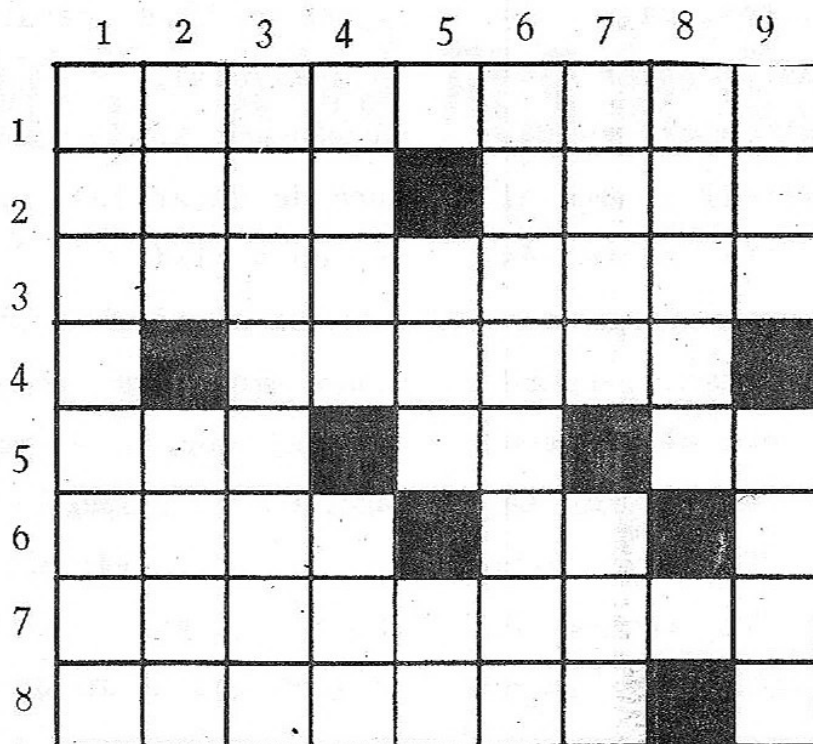
per anunciar la Festa Major; imprès a tres tintes, va resultar força vistós (potser una mica petit, pel meu gust). Aquest mateix cartell i amb el mateix eslogan "La festa és Artesa", es va serigrafiar sobre samarretes i també, però miniaturitzat, era el que encapçalava el programa de mà. La iniciativa del cartell i l'eslogan, he de confessar que hem va sorprendre agradablement, perquè sóc dels que penso que un cop acabada la Festa Major, és l'únic que resta, l'únic testimoni que queda per a la història, doncs tot allò altre es

perd dins el record i mai més no es pot recuperar, però el cartell així com el programa de mà sempre són aquí si hom té cura de desar-los com pertoca a una cosa així.

La història d'un poble és només aquestes petites coses que han quedat escrites o estampades en algun lloc. Llàstima que sigui el primer, doncs si en tinguéssim una llarga col·lecció, avui donaria goig de veure. Espero que la iniciativa sigui el precedent que marqui una continuïtat per sempre més.

A. Costafreda

Mots encreuats

HORITZONTALS:

1.- Antiga arma de foc. 2.- Ciutat del país basc amb frontera. Personatge bíblic fill d'Isaac i Rebeca. 3.- Senyal que queda en una cosa en escantellar-se. 4.- Consonant. Demostraria alegria. 5.- Lletres consecutives. Símbol del seleni. Nom de consonant. 6.- Planta liliàcea i perenne. Antiga nota musical. Cinquanta. 7.- Suprimirien foneticament i gràficament. 8.- Al revés, pariatges. Vocal.

VERTICALS:

1.- Conjunts de coneixements. 2.- Eugeni d'....., (1881-1954) escriptor i filòsof. Forat que hi ha al fons d'una embarcació. 3.- Nom de dona. 4.- Una noia tota barrejada. Al revés, muntanya de l'illa de Creta. 5.- Consonant. La llaçada n'és un. Símbol de l'iridi. 6.- Tornarà a treure. 7.- Al revés, ciutat italiana. Fart. 8.- Al revés, Gabriel i ....., (1870-1905) Poeta castellà. Vocal. 9.- Soldat de cavalleria tot capgirat. Poble del Rosselló.

E	Q	A	O	N	A	L	I	E	C
P	U	I	H	O	K	I	T	V	A
M	A	D	A	G	A	S	C	A	R
I	W	N	I	S	C	L	O	D	T
J	T	A	K	E	T	A	Y	N	A
A	O	L	P	B	I	N	E	A	M
V	F	N	V	E	H	D	I	L	U
A	X	E	I	L	P	I	O	R	S
B	O	R	N	E	O	A	K	I	I
X	P	G	O	C	D	A	B	U	C

Sopa de lletres

Busqueu els noms de deu illes escampades arreu del món.

Solucions

- HORIZONTALS:**
- 1.- Colòbria. 2.- Irun. Eusa.
  - 3.- Escantell. 4.- N. Rituria.
  - 5.- Cde. Se. Ge. 6.- Inca. Ut.
  - 7.- Elidirien. 8.- Parials.
- A.
- VERTICALS:**
- 1.- Ciències. 2.- Ors. Dull.
  - 3.- Lucècia. 4.- Onai. Adi.
  - 5.- B. Nus. Ir. 6.- Retreura.
  - 7.- Isei. Tip. 8.- Galán. E.
  - 9.- Uia. Elma.

A	N	A	L	I	E	C			
M	A	D	A	G	A	S	C	A	R
I	W	N	I	S	C	L	O	D	T
J	T	A	K	E	T	A	Y	N	A
A	O	L	P	B	I	N	E	A	M
V	F	N	V	E	H	D	I	L	U
A	X	E	I	L	P	I	O	R	S
B	O	R	N	E	O	A	K	I	I
X	P	G	O	C	D	A	B	U	C

COMPTE AMB ELS MOROS!!!

En pocs anys hem vist canviar el tipus de treballadors temporers que cada estiu venen al poble a collir fruita. De primer eren uns nois i noies joves, la majoria mal girbada, que acampaven on podien, però sobretot al vedat escolar que hom coneixia amb el nom de "la xopera". Aquesta gent (tan nois com noies) causaven al poble més d'un problema. La majoria d'aquests joves eren castellano-parlants i a més de la seva deixadesa eren uns inadaptats al tarannà d'Artesa. Potser per això, pel seu aspecte estrafo-lari i per la seva manera de viure, la gent del nostre poble els deia "hyppies".

Ara d'aquells joves ja no se'n conta ni gall ni gallina; ara els collidors de fruita que venen als estius són moros, joves nordafricans, principalment del Marroc, d'Argèlia, però també de Tuníssia. Com si di-

guessin, ara els moros s'han fet amos del flendi.

Hi ha una diferència abismal entre aquells i aquests. Els primers eren deixats, bebedors, cridaires, agressius i buscar-raons, aquests (que no porten mai noies) són pacífics (al menys en aparença), nets, abstemis i prufundament religiosos. Amb aquells hi havia una aproximació cultural per la qual cosa hi havia una comunicació fluïda (sempre en castellà), no eren gaire ben vistos ni estimats per la gent degut al seu caràcter agressiu i "passota". Els d'ara, la diferència cultural i religiosa és tan gran que hi ha veritables problemes de comunicació. La gent els accepta només perquè no són gens conflictius, ells fan la seva vida apart de la població: mengen i resen seguint els seus costums i creences i la gran majoria no tasta

cap tipus de begudes alcohòliques. El seu contacte amb els artesencs és només a les botigues on van a comprar o als bars, però mantenit-se al marge de l'altra gent i, és clar, amb els pagesos que els lloguen per a treballar.

Curiosament aquests magribins, quan arriben al nostre país no saben ni un borral de català o castellà; es fan entendre com poden, però al poc temps, i només per relació amb la gent d'aquí, van aprenent la llengua castellana, cosa que, d'entrada, sembla d'allò més irracional ja que, lògicament, la llengua que haurien d'aprendre primer és la catalana (perquè conviuen només amb catalans), però no és així i això pot ser, a la llarga, alarmant.

Els catalans per una educació llargament imposada, hem pensat que parlar castellà a la gent que no entén la nostra llengua fa més cortès i això és una cosa que practiquem sense ni adonar-nos-en. Fixem-nos que, per aquest costum nostre tan negatiu, no ajudem a adaptar-se a la nostra cultura els forasters que venen a treballar

aquí. Això ho fem amb els espanyols, però també amb tothom (sigui d'on sigui) encara que tampoc entengui el castellà. Fins ara encara hem tingut sort ja que per altres circumstàncies (al menys al nostre poble) la majoria de castellano-parlans s'han integrat plenament a la cultura del país. Ara, però, i gràcies als moros, la cosa podria ser diferent.

Aquests magribins, àrabs o com vulguem anomenar-los, no han vingut ací amb la intenció d'establir-si'hi, sinó que només hi venen a treballar per guanyar unes quantes pessetes. Aquests no es quedaran, un dia o altre marxaran, però en vindrà d'altres; cada vegada més. No tenen cap intenció d'integrar-se a la cultura del país, país i cultura que no els importa gaire, ja que les seves necessitats i els seus interessos són ben bé uns altres. La gent d'ací els parla en castellà i ells, doncs, aprenen castellà, almenys el mínim imprescindible per a poder-se comunicar. No venen a cercar cultura, això és obvi. El seu imperatiu és poder menjar (amb tot l'am-

ple i estrictament sentit de la paraula) i per això han de passar sense gaires miraments, per damunt de moltes coses. No els critiquem per això; ho entenem prou bé.

Si no canviem radicalment la nostra actitud envers aquests nordafricans (envers ells i els altres) potser que la nostra llengua es reduïx a una llengua familiar, parlada només en la intimitat de la llar, i que la llengua de col·loqui o diàleg sigui, per tots els efectes, la castellana, i això no per culpa dels moros o dels espanyols, sinó per la nostra incapacitat de parlar en català davant de la gent que no és catalana.

A tots aquests àrabs que venen per aquí no els importa gens ni mica si la nostra llengua està amenassada de mort i

no vulgüen explicar-los-ho que no ho entenen. Ells (i és ben comprensible), pels seus propòsits, tan els fa una llengua com una altra. Són només la llengua del país on van a treballar, però no la seva i si n'han d'aprendre cap és només per la necessitat de comunicar-se amb la gent que els lloga.

D'àrabs, ja ho hem dit, cada cop en vindrà més i si hem de seguir parlant-los en castellà és possible que ells, sense proposar-s'ho, aconseguixin el que els espanyols no han aconseguit amb prop de tres-cents anys d'ocupació.

Pensem-hi. Hem de parlar en català tant als espanyols com als moros o al que sigui, si és que volem que la llengua catalana sigui essent la llengua d'aquest país que anomenem Catalunya.

Pere Arnau

UNA EXPOSICIÓ DE FOTOGRAFIES

El dissabte dia 21 de setembre es va inaugurar, a la Sala d'exposicions de l'Agrupació Cultural "La Femosa", una exposició de fotografies fetes per Ramon Serra durant els dies de la Festa Major i l'11 de Setembre passat.

La imatge del R. Serra amb la màquina de fotografiar al coll sempre apunt de fotografiar qualsevol cosa, és prou coneguda de tots nosaltres: No hi ha cap acte que se celebri dins del poble o que s'hi relacioni, per senzill que sigui que el Ramon no hi sigui present amb la seva màquina per deixar-ne un testimoni gràfic. Ell sol està fent una insòlita història d'Artesa amb imatges que molt poca gent coneix i que caldria, dins d'un futur immediat, valorar la seva tasca com

li pertoca.

L'Exposició del dia 21 és una petita mostra d'això que dèiem. La gent, a jutjar pel nombre considerable de visitants, ho va saber apreciar prou bé. És la primera exposició d'aquest tipus que en Ramon Serra ha fet, i a més a més de poder comprovar el que pot donar de si (en qüestió d'exposicions) el nou local de "La Femosa", és un avís o un senyal del que caldra que el Ramon vagi fent de tant en tant, ja que també és força interessant ensenyar la feina que hom fa i ensems, les exposicions, tenen la virtut de fer néixer aficions, i això és bo, ja que si considerem la fotografia com un instrument de cultura, com més gent aficionada a aquest art molt millor.

Voldríem des d'aquí felicitar al R. Serra tant per l'èxit de la seva exposició com per la feina continuada, que

any darrera any (i ja en fa una colla) porta a cap, amb la única finalitat de fer un servei al seu poble que, és el nostre.

LLIBERTAT!!!

Tant fa com ho hagin escrit els retolistes, però a ben segur que tots l'hem llegit en majúscules, gairebé omple per si sola la pàgina i la boca dels que la pronuncien. Llibertat, és de les poques paraules que tenen més contingut si van soles, sense adjectius que fixin el seu sentit, que la llinguin a un significat massa concret.

Si hom parla solament de llibertat individual, tots saben del risc d'amagar sota aquesta, un cert propòsit egoista, individualista, per això aquesta paraula es fa encara més gran, i ben bé assoleix tota la seva dimensió quan es tracta de la llibertat dels pobles, de les nacions. Totes les revolucions l'han dut per bandera, totes s'hi han aixoplugat sota la seva protecció, i ha servit per a fer caure règims amb els fonaments ben cla-

vats en el decurs del temps i per a fer perdre el cap de més d'un rei o tirà, encara que el seu llinatge tingués els seus orígens a la més remota profunditat de la història, i per molta parafernàlia genealògica que tingués.

En aquests dies hi ha un autèntic debat sobre el contingut de la llibertat que com a poble ens pertoca, arrel (i això fa especialment pena) de la separació de les anomenades Repúbliques Bàltiques, com si la voluntat dels catalans necessités, com fa la mainada, de la imitació de les persones grans per a fer els actes que li són propis. Jo amb el vostre permís ja em pronunciaré el dia que tingui les idees més clares quan hagi entès prou clarament les diferències que hi ha per exemple, entre independència i sobirania, entre un estat federal i un estat regional, o en-

tre l'autonomia política i l'autonomia financera.

Però, a nivell de ciutadà de peu, hem tractat alguna vegada de fixar l'autèntica dimensió del que és, ja no la paraula, sinó el concepte de llibertat?. Com la podrime definir?. Una primera aproximació seria parlar de llibertat, com una espècie de sinònim de voluntat, en el sentit que un ser lliure és el que pot fer, el que vol, el que desitja en cada moment, sense haver d'atendre res més que els seus propòsits. Però a poc que vulguem aprofundir i omplena aquest concepte, hem de fer com el tòpic naufrag que el primer que fa en arribar és cercar i fixar els límits de la seva illa.

I dissortadament és aquesta la veritable dimensió de la llibertat, solament podem trobar el seu abast, quan hem descobert els seus límits, quan d'una forma clara i diàfana ens hem topat amb la línia subtil, o efectiva i ferma, que marca el lloc del que no podem anar més enllà, sense el risc o la seguretat d'una sanció. I així és quan s'acaba de confor-

mar la veritable paradoxa de la llibertat, la que per a arribar-la a comprendre hem de veure, i sovint ensopegar, amb qui la coacciona, gairebé tan absurd com intentar apreciar la qualitat d'un llenç d'un artista famós des de la perspectiva del bastiment que l'aguanta a la paret.

Cerquem la part de la vida que vegem més adient, deixem de banda ja abast moral on les normes sembla que tenen un camp prou adobat com per florir a tort i a dret i intentem anar vers camps més prosàics, com per exemple el treball, i veure quina és la llibertat de la qual disposem en aquest aspecte de la nostra vida. Deixant de banda aquells fanàtics que treballen a tota hora, el treball ens proporciona una important eina d'exercici de la llibertat com pot ser el diner que ens permet comprar petites o grans dosis de béns de consum, en un acte aparentment lliure, però qui més o menys té un horari que complir, una voluntat del cap o director que li diu el que ha de fer i com ho ha de fer, o sinó un mercat potencial

o efectiu que el mana, i que fins i tot, li costa d'esbrinar la seva voluntat. A pocs passos que donem, de seguida ens trobem la frontera.

I així podem anar fent en totes les fraccions de la realització personal de cadascú. Podem trobar molts casos als que les persones creen un cert àmbit totalment voluntari, reservat on sembla que la llibertat esdevingui l'autèntica i única mestressa, com pot ser les aficions i d'altres, en aquestes situacions costa més de veure les mortalles de la llibertat, però hi són i per molt que t'hi esforcis en oblidar-les, en fabricar un dia sí i l'altre també un món al que

abstraure't, on ser tu mateix, tard o d'hora la realitat acaba per imposar la seva llei, i si a més a més aquestes petites realitats s'han construït d'esquena als demés, acabes tard o d'hora com es diu a la pel·lícula "Psicosis", presoner de les pròpies mentides.

Cada vegada sóc més dels que pensen que no existeix en cap banda una gran llibertat, i la que tenim la veiem limitada per tants i tants llocs que a la més mínima ocasió ens surt del cor i cridem ben fort, **LLIBERTAT!**, encara que a la realitat aquesta s'acabi escrivint sempre en minúscules.

Felip II.

FOLKLORE ARTESENC

Jocs i entreteniments (5)

ESPASES I CUIRASSES:

Amb fustes o bé amb canyes, la canalla es construïa espases per a jugar a esgrima o per simular batalles de ramons. Així mateix, amb cartrons i altres materials es fabricaven cuirasses, les quals tant feien servir per a protegir-se dels cops de les altres espases com per a resguardar-se dels cops de tarrossos quan es jugava al joc del "tarròs", que no era res més que empaitar-se tot tirant-se tarrossos i, fins a tot pedres, entre dues colles de jugadors.

FER TRENS:

Per a fer la mena de trens dels quals parlarem ara, hi havia més feina a cercar els materials que a construir-lo. Per fer-lo es necessitava llaunes buides de conserva (de sardines o similars) de forma ovolada i d'un mateix tamany. Amb un clau s'hi feia un forat a cada punta, on s'hi passava un cordill i així s'anaven lligant les unes amb les altres, deixant un espai d'uns quatre dits de l'una a l'alt.a. A la del davant, la que s'havia triat que fos la locomotora, s'hi lligava un fil més llarg que servia per estirar-lo i posar tot el tren en marxa. Hem de pensar que quan la canalla feia això, molt poca gent menjava conserves d'aquesta mena; les llaunes, doncs anaven escassíssimes i la xicalla les guardava gairebé com a trofeus.

FER PUNTERIA:

Una de les coses a què la mainada era molt aficionada era la de fer "punteria". Ja hem dit que es feia punteria amb les fones i amb els arcs i fletxes, però el joc de "fer punteria" era molt més senzill, ja que tant sols consistia en "aullar-se" un objecte concret, però sempre fràgil (ampolles i padellassos). Es po-

sava el blac en una petita elevació i des d'una distància acordada entre els jugadors, s'agafava pedres i es llençaven sobre l'objectiu només amb l'ajuda de la mà. Quan algun tirador encertava el blanc i el trencava, ja s'acabava el joc.

ARREPLEGAR XAPES:

Era costum de la quitxalla més menuda, arreplegar tot tipus de taps (de llauna) d'ampolles de refrescos, això que en el llenguatge infantil se'n deia "xapes". Aquests taps, a la part interior portaven una plaqueta de suro, que és la que ajudava a tancar hermèticament. La canalla treia aquest suro i llavors, tot col·locant-se la xapa a la camisa (o en una altra peça de roba de vestit), per la part de fora; per la part de dins es posava el suro que encaixés amb el tap, de manera que la roba quedés atrapada entre el tap i el suro. S'apretava el suro i la xapa quedava enganxada a la roba talment fos una medalla o condecoració. Hom se'n podia posar tantes com en volia.

FER ANELLS:

Igualment (com en el cas dels xiulets) els nens i nenes es feien els seus anells aprofitant els pinyols d'albercoc o pruna. S'agafava el pinyol i es fregava a les pedres de la Font; se'l rebaixava pels dos costats fins que el forat era prou gros com per passar-hi el dit, llavors s'esmolava també pels costats per fer-lo més rodó i prim. La majoria de vegades, quan l'anell ja estava fet i empravat diferents vegades, ja s'hi perdia l'interés perquè no eren gaire còmodes de portar.

La quitxalla també es feia anells aprofitant trossos de test o altres padellassos. Primer s'agafava el tros de terrissa i amb un apedra es retallava donant-li una forma arrodonida, quan el tros de pedellàs ja tenia les mides que un pretenia, llavors s'anava a la Font i talment com els pinyols, hom els esmolava fins a fer-los rodons i prims al màxim. Un cop la peça la es donava per enllestida, amb l'ajuda d'un vidre punxegut, que es feia servir de barrina, s'anava foradant amb molt de compte, perquè no es trenqués, fins que el forat hi passés el dit.

ANAR A LA VIA DEL TREN:

Per a distreure's, la jovenalla, sempre en grups) anava fins a la via del tren, on jugaven a fer equilibri, caminant per sobre dels rails mentre esperaven el pas d'algun tren. Quan el sentien arribar, hom posava sobre el rails pedres i altres objectes, llavors s'amagaven a una distància prudencial, doncs les pedres més grosses que no eren esclafades per les rodes, sortien disparades amb força ca'al davant o cap els costats. També era costum posar sobre els rails agulles, filferros, alguna moneda xica i altres coses de metall menudes, quan el tren ja havi passat, els xiquets corrien cap el lloc dels objectes per observar la forma que havien adoptat. Aquestes peces metàl.liques que sempre quedaven amb formes estranyes, eren arreplegades i emportades al poble per ensenyar-les als altres xiquets com aviritables trofeus.

FULLAR NIUS:

Aquest era un dels costums més populars entre els nens. Els nius que havia més afició a fullar eren els de garcés i pardals. Per a fullar els de pardals, sobretot si eren molt alts, es feia servir una canya llarga (o dues de lligades) al cap de la qual s'hi lligava un filferro gruixut en forma de ganxo el qual es feia servir per introduir-lo dins dels forats de les partes on criaven els pardals, per a intentar buidar-los. Dels moixons que s'agafaven (si eren pardals la gent se'ls menjava) hi havia el costum de retenir-los en gàbies per a intentar de criar-los, encara que això darrer difícilment s'aconseguia. El que realment interessava doncs, al marrecs, era fullar nius pel simple plaer de fer captures, encara que llavors no servissin per a res.

Hem de recordar que durant molts anys, al nostre poble, l'Ajuntament premiava la captura de garces, pagant un tant per cada pota d'aquests animals a qualsevol que els les portés. Per la canalla aquest era un motiu més per anar a fullar nius de garça. també hem de recordar que els ous de garça, de perdiu i altres ocells, eren aprofitats per al ,consum humà, normalment per a fer truites.

ANAR A PESCAR:

De la mateixa manera que la quitxalla era aficionada a fullar nius, ho era també a pescar o a caçar granotes. Això es feia com a simple entreteniment. Per a caçar granotes, a les basses, als ramals de rec o als canals, quan no hi baixava gaire aigua, el caçador havia de demostrar la seva habilitat per no ser enganyat per l'amfibi que en llençar-se a l'aigua donava unes quantes voltes tot remenant el llot per embrutar l'aigua fins a quedar-se immòbil dins l'aigua tèrbola. Per a pescar peixos, però, sempre es feia amb l'ajuda d'un cove o un tros de tela metàl·lica. Les captures eren posades en piques i safarejos per a gaudir tot contemplant el seu bellugueig. Els peixos, si la pesca era abundant, també hom se'ls menjava.

FER CABANES:

Una de les distraccions de la mainada era fer cabanes, "casetes" que en deien; aquestes es feien aprofitant qualsevol tipus de material, totxos, fustes, canyes... Les més comunes eren fetes amb canyes i elements similars, ja que aquests sempre estaven a l'abast dels constructors. Una de les coses que més preocupava a aquests xiquets i xiquetes era si en cas de tronada s'hi plouria o no, ja que les teulades eren sempre el més difícil de resoldre. Si no s'hi plovia (que era molt rar) la quitxalla ho celebrava com si fos una gran proesa i en presumia davant els altres constructors.

Un complement de les cabanes eren els "fornets", un lloc on es podia fer foc amb tota tranquil·litat. Aquests fornets es feien amb pedres i torxos d'algun enderroc i es construïen dins o molt aprop de les cabanes. També es feien fornets només amb terra, tot aprofitant un desmunt o una espona. Aquests darrers es construïen fent un forat en forma de cova, però prou gran perquè hi cabessin, dins, un o dos individus. Per la part de sobre s'hi obria un forat que fes de xemeneia i la part del davant es tapava amb una pedra. Un cop fet el forn s'hi posava llenya i s'encenia, i si cremava bé i el fum sortia per on havia de sortir, la canalla se'n

felicitava amb mostres d'alegria.

Amb tot això hi havia encara un afegitó que arrodonia aquesta dèria de fer cabanes, i era la de proveir la "caseta" d'alguns elements per a compartir-los tota la "colla" en bona harmonia. Aquí començava tota una sèrie de rapinyes, a les cases de cadascú, però més sovint als hort dels veïnats; així cada u feia cap amb melons, raïms, figues etc. etc.

JUGAR A CASETES:

Aquest era un dels jocs més preferits de les nenes. Consistia a fer un requadre a terra (una mena de fibuix) com si cada jugadora es reservés el seu espai. Més o menys al centre de la ratlla que representava el carrer, s'hi dibuixava (fent una mena d'escala o requadre petit) la porta d'entrada, on tothom hauria d'entrar o sortir. Es jugava a comprar i vendre, però també a fer altres feines de la casa (agranar, ruixar el carrer...) i per diners es feia servir pedretes, papers, però també excrements secs de conill o corder. Com tots els jocs es gastava un vocabulari o argot propi, per exemple: no es podia entrar a cap casa sense trucar a la porta: "pom, pom", la de dins cridava: "què hi ha?" atc. i si la mestresa marxava de casa seva sempre tenia cura de tancar bé la porta amb pany i clau: "ringi-rango". En demanar el producte que es volia comprar s'havia d'acompanyar d'un afegitó: "un pot de tomata, pista-pasta, una mica d'arròs, pis-pos, una lliura de carboro, pisto-pito" etc. Naturalment, cada casa era una botiga i cada botiga venia una cosa específica. Tothom era comprador i venedor alhora..

oooooooooooooooooooo

El mes que ve, si s'escau, continuarem parlant del mateix tema.

A.C.

